

Den gule fare – fra Japan-bashing til Kina-bashing

Narrelle Morris, 2011.

Japan-Bashing: Anti-Japanism since the 1980s
Routledge,
239 sider, 909,95 kr. (saxo.com).

Det kunne ikke forudses, at Japan i foråret 2011 ville få så meget medieopmærksomhed, som den tredobbelte katastrofe har medført. Dette giver også denne boganmeldelse en ekstra dimension, idet den anmeldte bog nu viser sig at være mere relevant og aktuel end påtænkt. *Japan-bashing: Anti-Japanism since the 1980s* forsøger at undersøge og forklare Japan-bashing i historisk kontekst. Narrelle Morris (NM) lykkes med den overordnede pointe, nemlig at kaste lys på Japan-bashing som et mere komplekst fænomen og begreb end hidtil behandlet og forstået i litteraturen og i praksis, og som et vigtigt politologisk begreb, der også kan anvendes til at forstå andre bashingformer, fx China-bashing. Det lykkedes desværre ikke for NM at behandle denne kompleksitet på en overbevisende teoretisk måde, ej heller hvad vi kan lære af Japan-bashing i forhold til fx China-bashing, men bogen er alligevel værd at læse.

Eksemplets magt

Bogen er skrevet inden for en empirisk og essayistisk tradition, og det er godt, fordi NM bidrager til forståelsen af Japan-bashings kompleksitet og udvikling gennem de mange konkrete eksempler fra USA, Australien og Japan. Her er det værd at bemærke, at NM ikke blot undersøger Japan-bashing i forhold til politikere, embedsmænd, akademikere, journalister og erhvervsledere, men har dedikeret et helt kapitel til Japan-bashings mange kulturelle udtryk. Eksemplerne på Japan-bashing spænder således fra subtile diplomatiske beskeder til smadring af Toyotaer og et tragisk mord i USA på en tilfældig asiat, der forveksles som japaner. Et af de kulturelle eksempler er introduktionen af en ny race i *Star Trek* i 1988. *The Borg*, "a collective of cybernetic drones travelling through the galaxy forcibly assimilating other 'races' by means of their technology" (110), fremstilles som et kulturelt udtryk for amerikanernes frygt for Japan. Det stemmer i øvrigt meget godt overens med, at det også er i 1988, at Japan lige præcis når at blive verdens største økonomi målt som BNP/indbygger og altså overhaler USA. Japan anses af mange i denne periode for at være den største økonomiske trussel mod USA.

Et væsentligt bidrag i bogen er, at eksemplerne på Japan-bashing er sat ind i en komparativ og international kontekst, hvilket er første gang i litteraturen. NM kommer frem til, at Japan-bashing opstår i USA og spredes til bl.a. Australien, men at den australske variant ikke er så hård og udbredt, sandsynligvis fordi den australske økonomi er mere afhængig af den japanske økonomi, end det er tilfældet i USA. Og den store udbredelse i USA skyldes ifølge NM, at USA føler sig mere truet på positionen som verdens nummer et. Japan-bashing bliver også en del af japanernes selvforståelse af, hvordan Vesten opfatter Japan og dets økonomiske mirakel. Komplexiteten består bl.a. i, at begrebet Japan-bashing sandsynligvis er formluret af lederen af en tænketank i Washington finansieret af Japans Udenrigsministerium. Begrebet blev konstrueret til at afvæbne den stigende kritik af Japan i USA ved at sætte kritik i forbindelse med racistiske og andre dårligt begrundede udfald mod Japans voksende internationale betydning. Ifølge NM er selve introduktionen og spredningen af begrebet med til at forværre forholdet mellem USA og Japan, fordi det graver store kløfter mellem Japans kritikere og fortalere.

Japan-bashing – som begreb, diskurs, label og praksis

NMs ph.d.-afhandling (2006) danner grundlag for bogen, så forventningerne til den videnskabelige kvalitet er høje, og NM skriver i en indledende note, at bogen er „a work of academic scholarship on the concept and practice of Japan-bashing.“ Forventningerne bliver dog ikke indfriet. Først og fremmest på grund af manglende begrebsafklaring.

Formålet med bogen er formuleret som "a broad historical examination of "Japan-bashing" in the 1980s and 1990s, addressing its significance in terms of its crucial episode it represented in national and international discourse about Japan." (12). NM vil undersøge fremkomsten af Japan-bashing som label, og hvordan dette label opererer inden for bestemte diskurser i Vesten (USA og Australien) og Japan. NM vil også analysere betydningen og den fortsatte udvikling af Japan-bashing som både la-

bel og praksis. Der er nu fire kategorier knyttet til Japan-bashing: Begreb, diskurs, label og praksis. Ingen af disse kategorier defineres nærmere eller sættes ind i en bestemt akademisk sammenhæng. I løbet af den brede historiske og ofte meget beskrivende fremstilling anvendes alle kategorier i flæng, men uden nogen særlig skelnen mellem, om de benyttes som analytiske redskaber eller blot som commonsense beskrivende ord. Især er der overlap mellem diskurs og praksis. Det er ærgerligt, især fordi NM kritiserer andre for ikke at definere Japan-bashing som begreb på tilstrækkelig vis.

Et andet punkt, der gør lidt ondt i de akademiske øjne, er, at når NM endelig teoretiserer over begrebet Japan-bashing og flere gange anvender Edward Saids begreb *orientalisme* om Japan-bashing (fx 10-12, 15-19, 29, 39, 81, 94 og 136), så er det stadig uklart, hvordan det skal forstås. Skal begreb, diskurs, label og praksis forstås ud fra Said eller skal *orientalisme* og *occidentalisme* blot fungere som støttebegreber for NM's egen historiske analyse? Det er rigtigt set, at Japan-bashing med fordel kan analyseres som en form for *orientalisme*, og at reaktioner i Japan, fx America-bashing, er en form for *occidentalisme*. Men disse analyser er allerede lavet, og det er ærgerligt, at NM ikke refererer eller skriver op imod denne litteratur (fx Harada, Yoko. 2006. *The Occident in the Orient or the Orient in the Occident?: Reception of Said's Orientalism in Japan*). Harada beskriver nemlig en tredje form. At der i Japan også findes en orientalistisk diskurs, når det kommer til Japans forhold til fx Kina, Syd- og Nordkorea. Her kunne NM have styrket analysen af bashingbegrebets kompleksitet og Japans dobbeltrolle, især når det kommer til, hvordan vi i dag skal forholde os til China-bashing.

Hvorfor skal bogen læses?

Læs bogen for at få en bedre forståelse af kompleksiteten af ikke bare Japan-bashing, men også af forholdet mellem USA og Japan. Den historiske analyse er grundig, og NM kan afvise, at Japan-bashing blot opstår som en konsekvens af, at USA altid har brug for et skræmmebillede, og at Japan er en større trussel end Sovjet. NM påpeger dog, at fraværet af Sovjet i 1990'erne er med til at forværre forholdet mellem USA og Japan, og at visse høje i USA ofte benyttede sig af Japan-bashing.

Læs bogen for alle eksemplerne. De er overraskende og de illustrerer, hvordan forståelsen af Japan i USA og også i Japan i 1980'erne og 1990'erne blev mere og mere reduceret til et for eller imod – *bashers* eller *lovers* – og ofte med racistiske undertoner. Det er denne form for

reduktion af en ellers nuanceret debat, som NM advarer imod, der kan opstå, når vi vil analysere og evt. kritisere andre lande, fx Japan eller Kina. Det er tydeligt, at der er ved at ske det samme i forhold til Kina. Kritik og modkritik kan føre til, at man enten kategoriseres som hader eller elsker. Det kan blive svært at opretholde et nuanceret billede af Kina, især fordi Kina selv er med til at straffe eller belønne disse to absolutte kategorier. Bogen fortæller ikke præcist, hvordan Japan-bashing og China-bashing ligner hinanden, men den skriver nok om Japan-bashing til, at man selv kan drage paralleller og i mange eksempler i bogen blot kan skifte Japan ud med Kina.

Læs bogen, fordi den er aktuell. NM pointerer, at historien fortæller os, at når tidligere tiders negative, stereotype og ofte racistiske billeder af Japan og japanerne kan finde vej til og ukritisk blive en del af den generelle forståelse af Japan i 1980'erne og 1990'erne, så kan disse billeder også finde vej til fremtiden. Det er her, bogen bliver aktuell i forhold til den øjeblikkelige medieopmærksomhed, Japan får. Alle nyhedsmedier skriver den ene historie efter den anden om Japan og japanerne, om deres samfund og levestil, om det japanske politiske og økonomiske system og også om gangsterne, *Yakuzaen*. Fokus er ofte på det anderledes – at Japan er grundlæggende anderledes fra Vesten – og nogle af de journalister, der sidst beskæftigede sig med Japan i 1980'erne og 1990'erne, da Japan stadig var interessant, skriver nu igen historier om landet. Det er ikke svært at forestille sig, at disse journalister meget nemt og ubevidst kan komme til at reproducere de stereotype billeder – både positive og negative – der kendetegnede dækningen af Japan fra dengang, hvor Japan-bashing var på sit højeste. Fx kunne man en uge efter jordskælvet i en dansk avis læse påstanden om, at Japan ikke er et rigtigt demokrati i vestlig forstand, eller at Japan nærmest er styret af *Yakuzaen*.

Selvom bogen ikke er teoretisk velfunderet, så illustrerer den store empiri, at *bashing* er et vigtigt begreb at få styr på, så hermed en opfordring til at teoretisere over bashing som begreb, diskurs, label og praksis. Men først og fremmest en opfordring til at læse, se og høre med ekstra kritisk sans, når det kommer til forståelser og gengivelser af Asien – om de så kommer fra vestlige eller asiatiske kilder.

Lau Øjford Blaxekjær,

cand. scient. pol., MSc in Asian Politics. Ph.d.-studerende
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

1864: De små fortællinger og den store

Tom Buk-Swienty, 2010

Dommedag Als

Gyldendal: Danmark

474 s., 264,50 på www.boghuset.dk (inkl. fragt)

'Dommedag Als', af Tom Buk-Swienty, er centreret omkring det danske nederlag til Preussen på Als den 29. juni 1864, hvor det med en imponerende amfibieoperation lykkedes preusserne at løbe det danske forsvar over ende. 'Dommedag Als' er den naturlige efterfølger til hans bestseller 'Slagtebænk Dybbøl' fra 2008. Nederlaget på Als forårsagede, hvad Dybbøl ikke gjorde, det totale sammenbrud af den danske forsvarsvilje og førte direkte til den hårde fred, der kostede Danmark hele Slesvig-Holsten. Hvordan kunne det komme så vidt? Og hvordan blev denne nationale katastrofe opfattet af høj som lav i det danske samfund? Dette synes at være hovedspørgsmålene, som Buk-Swienty søger at besvare i sin bog. Hans fortrukne metode er fokus på enkeltindivider og mikrohistorier, som alle ordnes og placeres i den store historie.

Forfatteren tager os med ud til dem, der bliver mest påvirket af krigen – soldaterne på begge sider, dog med hovedvægt på den danske. Vi er med dem inden slaget, mens moralen er god, og man stadig tror på mulighederne for at forsvare Als. Vi er med dem under selve slaget, hvor danskerne går fra nederlag til nederlag. Og vi er med nogle af dem, som overlever slaget men derefter kæmper for deres liv på overfyldte lazaretter. Løbende bringer forfatteren os indberetninger fra stemningen derhjemme i København set fra nogle af det bedre borgerskabs mest fremtrædende spidser. Vi hører dansk teaters førstedame Louise Heibergs ofte meget hårde angreb på, hvad hun i langt det meste af krigen ser som dansk dvaskhed. Vi følger H.C. Andersen, der dybt deprimeret af forløbet og fuld af angst for konsekvenserne af krigen søger tilflugt i Søllerød. Ligesom 'Slagtebænk Dybbøl' er 'Dommedag Als', med forfatterens egne ord, en 'dokumentarisk beretning'. Der er ingen fodnoter, men forfatteren supplerer i stedet med et detaljeret register, hvor han oplyser hvilke kilder, der ligger til grund for hvilke kapitler. Forfatteren tillader sig visse steder dramatiserende rekonstruktioner af begivenhederne med et 3. personfokus på specifikke aktører. I en elegant litterær manøvre binder forfatteren den storpolitiske historie sammen med en af mikrohisto-

rierne om krigens konsekvenser for en almindelige soldat ved at sammenligne det psykologiske skift som nederlaget på Als forårsagede hos de danske politikere og i det bedre borgerskab med det psykologiske skift hos en idealistisk ung frivillig i det øjeblik, han krydser en tjørnehæk, og for første gang står ansigt til ansigt med den preussiske overmagt. Den preussiske erobring af Als i 'Dommedag Als' bliver dermed en skillemark både i den 'store' historie og i en af mikrohistorierne.

Disse fortællinger bygger i stor stil på dagbøger og breve. Den dokumentariske beretning virker oplagt for Buk-Swienty, der som historiker og journalist ønsker at ramme en balance mellem stringent historisk håndværk, der bygger på både primære og sekundære kilder, og på formidling til en læserskare også udenfor universiteternes mure. Det er bogens store fortjeneste. Men det betyder også, at fagfolk indenfor historie og samfundsvidenskaberne må være en smule på vagt, hvis de benytter bogen. Stilen indebærer en tendens til, som Buk-Swientys kollega på Syddansk Universitet Leif Søndergaard bemærker i en kronik (Politiken 16/9-2010), at skrive en smule *i forlængelse* af kilderne. Buk-Swienty hævder dog at kunne underbygge sine mest maleriske skildringer ikke mindst fra slagmarkerne (side 430), men især her er det at man som historiker savner de førnævnte fodnoter med præcise henvisninger. Hvorom alting er: *that's the tradeoff*, og formidlingsmæssigt hiver stilen rigtig mange stik i land for Buk-Swienty.

Bogens til tider næsten biografiske fokus på enkeltpersoner begrænser sig dog ikke til 'almindelige mennesker', men stiller også i høj grad skarpt på mange af de centrale beslutningstagere. Det er ikke mindst bogens fokus på disses oplevelser af begivenhedernes gang, der gør bogen, der ellers primært er et historisk-litterært værk, relevant også for samfundsvidenskaberne. Hermed giver bogen nemlig et, ganske vist implicit, bidrag til statskundskabens debatter om betydningen af aktør overfor struktur. Bogen vælger her en rimelig balanceret position. På den ene side forsvare bogen nogle af samtidens militære syn-

debutte. Ikke mindst skibsførerne ombord på det danske panserskib Rolf Krake, der med deres meget forsigtige fremfærd i forbindelse med den preussiske landgang på Als blev lagt for had af samtidens nationalliberale. Buk-Swienty forsvarer skibsførernes dispositioner og sår tvivl om myten om, at Rolf Krake egenhændigt kunnet have stoppet overgangen. Mere generelt afviser han myten om det danske nederlag som en konsekvens af militærets svigt i 1864. Nuvel, dårlige ledere, som fx oberstløjtnant Hans Charles Beck i Nordjylland, der mod krigens slutning beordrede et selvmorderisk bajonetangreb mod en stærk preussisk fortifikation, kunne i kraft af inkompetence forårsage store *personlige* tragedier. Men de kunne dårligt rykke ved slutresultatet. Preusserne og østrigerne var Danmark voldsomt overlegne. På den *militære* scene var der kun begrænset rum for afgørende indflydelse til den enkelte aktør.

Anderledes forholdt det sig derimod, ifølge Buk-Swienty, på den *politiske* scene. Her befandt Danmark sig ligeledes i en horribel situation, men man havde dog visse gode kort på hånden. Østrig-Ungarn, Preussen og det Tyske Forbund var dybt splittede indbyrdes. I England var der i krigens første halvdel stor sympati for den danske sag, både i befolkningen og blandt de ledende politikere. Også Frankrig og Rusland så helst en fred, der ikke efterlod Danmark fuldstændig forsvarsløs. Disse kort formåede de danske politikere og diplomater dog at spille sig totalt af hænde ved at tage den engelske hjælp for givet og ved i det hele taget at stå unødvendigt stejlt ved forhandlingerne. Buk-Swienty sandsynliggør her på detaljeret vis, at andre diplomater og politikere faktisk *kunne* have gjort en forskel. Havde Danmark dog blot accepteret det meget gunstige engelske forhandlingsudspil ved Londonkonferencens start, kunne landet måske have opnået en grænse ved Dannevirke... Forfatteren er dog ikke blind for det farlige i sådanne kontrafaktiske spekulationer og medgiver da også, at selv en hurtig dansk accept ikke var ensbetydende med, at det ville blive den endelige aftale. Men han viser overbevisende, at dansk tøven på dette punkt i hvert fald gjorde det langt nemmere for preusserne og østrigerne at presse englænderne væk fra det ellers for Danmark så fordelagtige forhandlingsudspil. Ligeledes demonstrerer forfatteren danskerne snæversynethed og manglende forståelse for selv venligtsindede nationers interesser: danskerne var villige til at lade fredskonferencen i London falde på gulvet uden blik for den pinlige situation, det satte landets vigtigste allierede, England, i. Ikke alene førte dette til en genoptagelse af kamphandlingerne med katastrofen på Als til følge. Det bevirkede også, at Danmark stod helt anderledes isoleret, da freden derefter skulle forhandles. Eller da freden skulle *dikteres* er måske et bedre udtryk, for freden

i Wien mellem Danmark, Østrig-Ungarn og Preussen var en fred sluttet mellem to sejrtrige stormagter og et besejret demoraliseret Danmark.

Buk-Swientys skildring af den anden runde af fredsforsøgene tegner et interessant billede af en nation på afgrundens rand. Nu måtte der reddes, hvad der reddes kunne. Her bringer han også bogens såkaldte 'scoop', der gav bogen en del opmærksomhed i den danske presse ved sin udgivelse i 2010: skildringen af den danske konges tilbud til Bismarck om at lade hele Danmark indtræde i det tyske forbund. Allerede ved udgivelsen gav nogle historikere som fx Jes Fabricius Møller (Kristeligt Dagblad 25/8 2010) bogen en fornem anmeldelse, mens andre som fx Erling Bjøl (Politiken 4/10 2010) og måske i endnu højere grad Claus Møller Jørgensen (Jyllandsposten 16/10 2010) var mere forbeholdne med henvisning til, at især 'scoopet' ikke var specielt ukendt blandt fagfolk. Buk-Swienty 'oversælger' måske dermed sin opdagelse en smule, men man må ikke desto mindre anerkende Buk-Swientys store fortjeneste i at have udforsket de kongelige arkiver og dermed have styrket det kildemæssige fundament for forløbet betydeligt.

Visse aviser (fx Kim Faber i Politiken 18/8 2010) skrev med bogen som udgangspunkt, at kong Christian IX på det nærmeste skulle have gjort sig skyldig i landsforræderi i disse dage. Dette kan dog hverken tilsluttes her eller lægges forfatteren til last. Han skriver ganske vist at kong Christian „med denne fantastiske forespørgsel var i færd med at begå noget, der kunne minde om højforræderi...“ (side 352-53), men han fortsætter i afsnittet efter, at „man kan selvfølgelig ikke dømme kongens handlinger ud fra vor tids målestok“ (side 353). Derefter giver Buk-Swienty, i modsætning til, hvad nogle aviser gav anledning til at forvente, en ret afbalanceret skildring af de forskellige Danmarksopfattelser som lå til grund for kongens og de nationalliberales politik. Kongen var helstatsmand og ønskede at bevare *hele* sit rige samlet. Derfor var det for ham bedre at afgive noget suverænitæt til det tyske forbund mod så til gengæld at undgå landafståelser. For de nationalliberale gjaldt det derimod om at redde mest muligt af den danske *nation*. Tyske Holsten var ikke for dem specielt pinefuldt at skulle afstå, hvorimod Slesvig, som blev opfattet som gammelt dansk område og som havde et betydeligt dansk befolkningselement, på det nærmeste, var værd at dø for. Denne uenighed om Danmarks interesser danner baggrund for den føromtalt danske nølen overfor det tidlige meget generøse britiske Dannevirkeforslag, og det på trods af at man både var informeret af briterne i forvejen og at forslaget nærmest udgjorde et, som Buk-Swienty udtrykker det, „nationalliberalt ønskescenarie“ (side 217). Det var nemlig langt fra kongens 'ønskescenarie', og det er i denne kontekst at man skal forstå

det næsten tragisk-komiske interne danske kompromis om kun modvilligt at acceptere det britiske udspil – indledningsvis oven i købet med den betingelse, at grænsen justeredes en smule mere i dansk favør så kongens barndomshjem lidt syd for Dannevirke kom til at ligge på den danske side af grænsen. Buk-Swienty afrunder afsnittet om det britiske forslags kuldsejling med den litterært skarpe, men måske lige lovlig farverige opsummering: „Og alt dette for et barndomshjem.“ (side 219). Hermed trykker han sin egen ellers interessante skildring af Kong Christian IX's og helstatsfolkenes ulykkelige situation lidt i baggrunden. Men pointen om de to rivaliserende opfattelser af Danmarks vitale interesser, 'Danmark til Ejderen' kontra 'bevarelse af Helstaten', går dog alligevel trods alt ikke helt tabt.

'Dommedag Als' er en bog der på flere områder beriger sit felt. Den bygger på både eksisterende forskning såvel som vigtigt nyt kildemateriale. Det giver forfatteren et solidt fundament for sin fremstilling. Derudover rummer den et implicit bidrag til aktør-struktur debatten. Ikke desto mindre er bogens vigtigste bidrag dog formidling. Forfatteren formår på fornuftig vis at gøre bogen tilgængelig for et bredere publikum uden at give alt for meget køb på faglig stringens.

Mikkel Runge Olesen,

cand.mag. i historie. Ph.d.-studerende på Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) og på Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Det Politiske: Hannah Arendt og Carl Schmitt

Christian F. Rostbøll, 2010

Hannah Arendt – i serien: Statskundskabens klassikere

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

112 sider, 175 kr.

Søren Hviid Pedersen, 2010

Carl Schmitt – i serien: Statskundskabens klassikere

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

128 sider, 175 kr.

Har det politiske en selvstændig værdi – og i så fald hvilken? Spørgsmålet er ikke blot banalt, det er et helt centralt anliggende, hvis vi skal forsøge at forstå hvilke værenskarakteristika, der kendetegner menneskets vilkår. Det er den centrale antagelse for to af de første personer i rækken af „*Statskundskabens klassikere*“ – Hannah Arendt og Carl Schmitt. Målsætningen med serien er, som det hedder i forordet, at give en kort introduktion til et forfatterskab, der har sat sig væsentlige spor i måden at forstå og forholde sig til politik på. I den forstand må man sige, at det ikke kan være mere velvalgt end at præsentere Hannah Arendt og Carl Schmitt som et led i statskundskabens politisk-teoretiske kanon. De to er, om nogen, skikkelser, der har leveret begreber til at forstå nutidige politiske problemstillinger. Her kan blandt andet nævnes Arendts refleksioner over revolution – en tematik, der i øjeblikket er særdeles relevant i forhold til begivenhederne i Nordafrika eller Schmitts suverænitetsforståelse og dens relation til undtagelsestilstanden, der har givet skyts til diskussioner omkring forholdet mellem den udøvende og lovgivende magt i lyset af kampen mod terror. Alene

af den grund er det forfriskende, at der nu findes korte danske introduktioner til to helt centrale skikkelser i det 20. århundredes politiske tænkning.

Hannah Arendt

Christian Rostbøll har i flere omgange tidligere behandlet tematikker i Hannah Arendts forfatterskab, men det er første gang han samlet præsenterer Arendts politiske relevans. I den forstand kan man – som Rostbøll er inde på – sige, at Arendts bidrag til statskundskaben ligger i det forhold, at hun forsøger en rehabilitering af politikens værdighed. Politik som en særegen praksisform tjener to formål. For det første vil Arendt ifølge Rostbøll med politikforståelsen rede politikken fra andre praksisformer – især økonomien og „det sociale“. For det andet vil Arendt rehabiliterer det politiske for at imødegå opkomsten af totalitære samfundsformationer. Det er i lyset af disse to ambitioner, man må forstå størstedelen af Arendt forfatterskab.

Bogen er opdelt i 12 kapitler, hvoraf de 10 – i forskellig længde – udgør den egentlige fortolkning og analyse

af Arendts relevans for forståelsen af det politiske. De to sidste kapitler er uddrag fra hhv. Arendts analyse af totalitarismen i *Det totalitære samfundssystemes oprindelse* samt væsentlige passager fra Arendts centrale værk *Menneskets vilkår*.

Bogens første kapitel præsenterer ganske kort Arendt som person og de erfaringer, der dannede baggrund for centrale tematikker i forfatterskabet. Konteksten er kort og vægter dels den filosofiske inspiration, Arendt får fra eksistensfilosofien, personificeret ved filosofferne Martin Heidegger og Karl Jaspers. Rostbøll fremhæver endvidere afbrændingen af den tyske Reichstag i februar 1933 som en helt central og uomgængelig begivenhed for Arendt (s. 9).

De efterfølgende to korte kapitler belyser på den ene side Arendts forsøg på at udlede politikkenes særegenhed samt Arendts noget ambivalente forhold til filosofien. I forhold til politikkenes egenart og værdighed fremhæver Rostbøll, at Arendt, i modsætning til de fleste andre filosoffer, der indgår i kanonen af vestlig politisk tænkning, forsøger at omvurdere forholdet mellem det kontemplative (og abstrakt-filosofisk) og aktive (og politiske) liv. Ifølge Arendt er stort set hele den vestlige politiske filsofihistorie karakteriseret ved en gennemgribende foragt for politisk handling. Fra Platon til Marx har filosofferne ifølge Arendt søgt en politikforflygtigelse for at undgå politikkenes uforudsigelighed og irrationalitet (s. 11).

Kapitel 4, 5 og 6 behandler kort tematikker i de tre centrale værker *Menneskets vilkår* (The Human Condition), *Om revolution* (On Revolution) samt *Det totalitære samfundssystemes oprindelse* (The Origins of Totalitarianism). Præsentationen er omvendt i forhold til Arendts kronologiske publikation af værkerne, men Rostbølls intention med denne fremstilling synes at være, at nøglen til at forstå værkerne, skal ses i forlængelse af de erfaringer Arendt gjorde sig med studiet af totalitarisme. Derfor giver det ganske god mening at præsentere bøgerne i omvendt rækkefølge.

I følge Rostbøll er Arendts helt originale bidrag til forståelsen af det politiske sontringen mellem arbejde, fremstilling og handling. Distinktionen mellem de tre begreber udvikler Arendt i *Menneskets vilkår* – emnet for bogens kapitel 4. Arbejde refererer i Arendts terminologi til det forhold, at mennesket er et biologisk væsen og derfor udgør spørgsmålet om artens reproduktion og de biologiske forhold, der relaterer sig hertil, et væsentligt karakteristika ved det at være menneske. Ikke desto mindre deler mennesket ifølge Arendt dette forhold med andre biologiske væsener, hvorfor arbejde strengt taget ikke kan siges at gøre mennesket til noget særegent i forhold til andre arter. Fremstilling markerer derimod det forhold at mennesket også er et frembringende væsen, der ikke

blot – som i arbejdet – skaber midler til her-og-nu konsumtion. I fremstilling formår mennesket at sætte sig varige spor i verden. Fremstilling refererer således menneskets evne til at producere en tingsverden, der har permanens. I Arendts forståelse er fremstilling karakteriseret ved vold eller instrumentel rationalitet. At frembringe en tingsverden, der gør verden beboelig, rummer således en instrumentel bearbejdning og markerer for Arendt klart, hvorfor fremstillingens logik par excellence er nytte. Det er her i sontringen mellem arbejde og fremstilling på den ene side og handling på den anden, at Arendt, ifølge Rostbøll, bidrager væsentligt til vores forståelse af det politiske. Mennesket er ifølge Arendt, simpelthen fordi vi er født, i stand til at handle. For Arendt er målet med handling ikke nytte – handling (eller politik som sådan) har ikke en værdi der rækker ud over sig selv. Handling er en potentialitet ved mennesket – en potentialitet, der kun aktualiseres når mennesket gennem tale træder frem i et intersubjektivt fremtrædelsesrum. For Arendt markerer muligheden for at handle det specifikke forhold, der adskiller mennesket fra andre væsener. Samtidig har handling den værdi, at det giver de handlende identitet. For Arendt er det således alene gennem handling individer kan vise at de er *sui generis*. Rostbøll formår i gennemgangen af *Menneskets vilkår*, der er helt centralt for at forstå Arendts politiske teori, på forbilledlig vis udlede sontringen de tre begreber. Dermed bliver essensen af værket der til tider kan være svært tilgængelig kogt ned, uden at relevansen forsvinder.

Kapitel 5 behandler Arendts analyse af revolution og dens betydning. Rostbøll viser, at Arendts forståelse af frihed, skal skelnes fra frigørelse – en tematik, der for Arendt viser forskellen mellem den amerikanske og franske revolution. Hvor målsætningen med den amerikanske revolution var grundlæggelsen af og muligheden for et politiske fremtrædelsesrum, var målsætningen med den franske revolution frigørelse fra undertrykkelse, men *ikke* etableringen af et genuint fremtrædelsesrum. Forskellen mellem de to revolutioner kan således ses som en forskel mellem et politisk fællesskab grundlagt på muligheden for *handling og frihed* (den amerikanske) og spørgsmålet omkring det *sociale og nødvendighed* (den franske). Rostbøll fremhæver fint forskellene mellem de to revolutioner, men man kunne ønske sig at kritikken af Arendts revolutionsanalyse blev berørt. Den britiske historiker Eric Hobsbawm kritiserede i 1965 – to år efter udgivelsen af *Om revolution* – Arendts analyse for at være alt for selektiv i sin omgang med de historiske kilder. Tilsvarende har den amerikanske politiske teoretiker William E. Scheuerman kritiseret Arendt for en idyllisering af den Amerikanske Revolution og for at negligere motivationerne bag den franske.

I kapitel 6 behandler Rostbøll kort Arendts studie af totalitarismen som styreform. Ikke ulig Tocquevilles analyse af den moderne ligheds potentielle slagsider, fremhæver Arendt, at totalitære regimer opstår, når kærligheden til det *politiske* fremtrædelsesrum forsvinder og de mellem menneskelige relationer opløses. Heri findes også Arendts modernitetskritik og viser samtidig koblingen til tematikkerne i *Menneskets vilkår*.

Kapitel 7 belyser indsigterne i Arendt mest kontroversielle værk *Eichmann i Jerusalem – en rapport om ondskabens banalitet*. Rostbøll fremhæver i forlængelse heraf, hvordan retssagen mod Eichmann på mange måder markerer et skift i Arendts forfatterskab. At betegne Eichmanns handlinger som værende banalt onde leder således Arendt væk fra det aktive liv i retning af det kontemplative. Spørgsmålet bliver derfor i højere grad tænkningens rolle og muligheder i relation til ondskab. I forlængelse af dette berører kapitel 8 – om end noget kort – Arendts skel mellem det gode menneske og den gode borger. Kapitlet er, selvom det er interessant, en smule malplaceret og kommer lidt til at gentage pointer, der er fremført tidligere.

I kapitel 9 og 10 viser Rostbøll blandt andet, hvordan Arendts tanker virkningshistorisk set har sat sig spor hos såvel post-strukturalistisk politisk teori samt hos Habermas. De to kapitler er særdeles interessante og trækker de foregående kapitlers præsentation op på et plan, der glimrende viser Arendt relevans for nutidige problemstillinger.

Samlet set formår Rostbøll at give en ganske kort og velskrevet introduktion til Arendt forfatterskab og ikke mindst at fremhæve, hvordan Arendts tanker stadig er relevant for politisk tænkning. Den største anke mod bogen er at den vil for meget – eller omvendt, at der er for lidt plads.

Carl Schmitt

En anden central skikkelse i det 20. århundrede politisk tænkning er uden tvivl Carl Schmitt. I lighed med Hannah Arendt er Schmitts politiske tænkning et forsøg at udlede politikken egenart – dog med væsensforskellige konsekvenser. Men lighederne er dog til føle på. Inspirationen fra eksistensfilosofien går igen hos såvel Arendt som Schmitt og forholdet til det abstrakte og spekulative forkastes, som vi så det hos Arendt, også hos Schmitt, til fordel for det historiske og konkrete – pointer Søren Hviid Pedersen ganske fint trækker frem i præsentationen af lighederne mellem Schmitts og Arendts tanker (27, 28-29)

Bogen er struktureret på samme måde som Rostbølls bog om Arendt – om end i færre og dermed lidt længere kapitler. Hviid Pedersen åbner med at situere Schmitt

blandt samtidens konservative strømninger. Konteksten er ganske uddybende og giver en fint introduktion til de intellektuelle retninger der prægede Schmitts samtid. Her står, ifølge Hviid Pedersen, især inspirationen fra Nietzsches vitalistiske livsfilosofi som en samlebetegnelse, men hvad der derimod mangler i præsentationen, er Schmitts opgør med neo-kantianismen og retspositivismen. Det kommer dog indirekte til udtryk gennem Hviid Pedersens beskrivelse af Schmitts kritik af liberalismen i kapitlet, der samtidig behandler Schmitts mest polemiske og måske kontroversielle værk *Det politiske begreb*. At det politiske går forud for statens begreb, er måske Schmitts mest centrale postulat i bogen og samtidig også det Hviid Pedersen lægger mest vægt på i kapitlet. Staten tjener altid et konkret fællesskab – og dette fællesskab er netop karakteriseret ved distinktionen mellem ven/fjende. Kapitlet behandler indgående Schmitts forståelse af *det politiske*, men en enkelt anke mod fremstillingen er, at vægten ligger på 1927-udgaven af værket og dermed ikke tilbundsgående berøre de ændringer Schmitts foretager i bogen (hhv. 1932 og 1933). Denne udvikling kunne med fordel binde overgangen mellem *Det politiske begreb* og det i Danmark stadig ret ukendte værk *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum* bedre sammen. Det er i schmittlitteraturen blandt andet diskuteret, hvor stor indflydelse Hans Morgenthau har på Schmitts udvikling af forståelsen af *Det politiske begreb*. Ved kort at berøre denne diskussion ville Hviid Pedersen give en bedre præsentation af værkets udviklingshistorie. Det er dog et mindre problem og ændrer ikke ved, at gennemgangen fint formår at koble forståelsen af det politiske sammen med Schmitts applicering af begreberne i forhold til international politik.

Kapitel 3 kredser om værket *Politisk teologi* – særligt med vægt på politisk metafysik og Schmitts begrebssociologiske metode. Som Hviid Pedersen fremhæver, så er Schmitts målsætning med værket at vise, at det moderne som epokal selvberørende periode, står i en begrebsmæssig og intellektuel arv til tidligere tiders teologiske tænkning. Sekulariseringen af teologiske begreber har, ifølge Schmitt, blot flyttet funktionaliteten fra det teologiske til det politiske. Kapitel 4 behandler Schmitts kritik af det liberale demokrati. I modsætning hertil står, som Hviid Pedersen fint trækker frem, Schmitts idé om det plebiscitære demokrati.

Det sidste kapitel – kapitel 5 – tematiserer Schmitts relevans for at forstå nutidige problemstillinger, samt den receptions litteratur, der de sidste små 15 år har omgivet Schmitt. At Schmitts tanker har sat sig betydelige spor ses, som Hviid Pedersen konstaterer, ved at Schmitt anvendes som teoretisk inspiration på både højre- og venstrefløjen. Schmitts ide om det politiske som antagonis-

men mellem ven/fjende samt Schmitts vægtning af det decisionistiske element udgør således inspiration for post-strukturalistisk politisk teori (Laclau, Mouffe, Derrida, Agamben) samt mere konservative kredse. Hviid Pedersens præsentation af Schmitts virkningshistorie vægter de politiske spor Schmitt har sat sig. Det er på mange måder også det mest relevante, men man kan tilføje, at det ville have været på sin plads kort at nævne hvordan Schmitts begrebssociologiske tilgang har sat sig spor hos den tyske begrebshistorie – og især hvordan Schmitts metodiske tilgang har påvirket Reinhart Kosellecks forsøg på at udvikle en sammenhængende tilgang til studiet af politiske begreber. Dog ændrer det ikke ved, at gennemgangen fint viser relevansen af Schmitt i dag, og hvordan Schmitts tanker både kan anvendes som en kritik af systemfunktionalistiske forståelser af politik samt Schmitts relevans for diskussioner i forhold til international politik.

Bogens sidste del er udsnit fra 4 forskellige værker. Her er det interessant, at bogen rummer oversættelser af uddrag fra værker af Schmitt, der ikke tidligere har været publiceret på dansk. Hertil kommer centrale passager fra de to bøger, Hviid Pedersen behandler mest indgående i bogen – *Det politiske begreb* og *Politisk teologi*.

Samlet set har Hviid Pedersen leveret en fremragende introduktion til Schmitts forfatterskab. En af styrkerne

ved bogen i forhold til Rostbølls behandling af Hannah Arendt er, at den er skåret mere skarpt. Der er færre men længere kapitler og det giver mulighed for en mere dybdegående præsentation af temaer i forfatterskabet. Det gør dog på den anden side, at bogen ikke kommer omkring alle aspekter, men som introduktion til Schmitt, står bogen samlet set særdeles vellykket.

Såvel Rostbølls introduktion til Hannah Arendt som Hviid Pedersen ditto om Carl Schmitt leverer ganske læseværdige og substantielle præsentationer af to centrale skikkelser i det 20. århundrede politiske tænkning. Bøgerne er præget af en respekt for forfatterskaberne og det er en klar styrke ved begge, selvom det betyder, at kritikken af begge forfattere nedtones. Man kan som læser selvfølgelig altid efterspørge mere, og der er klart tematikker, der ikke behandles så tilbundsående som det kunne ønskes. Men en generel introduktion har selvfølgelig det formål at inspirere til videre studier i forfatterskaberne og hvis det er intentionen med serien *Statskundskabens klassikere*, så opfylder begge bøger til fulde dette.

Kristian Walther,

Specialestuderende ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.